

הרב שמעון לפיד

אין הולכים בממון אחר הרוב - שיטת התוספות בסנהדרין

א. דברי שמואל והסבר התוספות

מובא בגמ' (ב"ב צב.): "המוכר שור לחברו ונמצא נגחן. רב אמר הרי זה מקח טעות, ושמואל אמר יכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך". ומסיקה הגמרא בטעם המחלוקת: "רב אמר הרי זה מקח טעות - בתר רובא אזלינן ורובא לרדיא זבני; ושמואל אמר לך: כי אזלינן בתר רובא - באיסורא, בממונא לא".

הקשו התוספות במסכת סנהדרין (ג: ד"ה דיני ממונות): "תימה דברי שמואל פירות (ב"ב צב.) קאמר שמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב, ואמאי לא נילף בק"ו מדיני נפשות כדאמר הכא" - ותירצו במסקנתם - "וצ"ל דרובא לרדיא זבני לא חשיב כי הנך רובא - הלכך לא סמכינן אהך רובא בדיני ממונות".

כלומר, בדיני ממונות אכן הולכים אחר הרוב (בק"ו מדיני נפשות), מלבד ברוב גרוע של "לרדיא זבני", שרוב כזה מועיל באיסורין כפי שמוכח בגמרא, אך לא בדיני ממונות. התוס' לא הסבירו מהו החסרון שיש ברוב הזה, וגדולי האחרונים התחבטו בענין.

ב. שיטת הב"ח בהסבר התוס'

הב"ח (חו"מ רלב, אות כ"א) הקשה על שיטת התוס', מזרעוני פשתן שאינו חייב באחריותן, מדוע לא ילכו אחר רובא דאינשי דזבני לזריעה, שהרי ברוב מעליא גם שמואל מודה. ותירץ הב"ח: "וי"ל דעת התוס' היא דלאו דוקא הך רובא דלרדיא זבני, אלא הוא הדין הך רובא דלזריעה זבני ודכוותיהו, דאינו חשוב רוב ממש".

מה המיוחד בשני סוגי הרוב? עונה הב"ח: המיוחד הוא שיש רוב גם לכיוון השני. ברובא לרדיא זבני, רוב השוורים נמכרים לרדיא, אבל רוב האנשים קונים לשחיטה (קונים בכמויות קטנות); ולגבי רוב זרע פשתן, רוב הזרעים נמכרים לזריעה, אבל רוב האנשים קונים לצרכים אחרים.

קושיות קונטרס הספקות

על הב"ח הקשה ב"קונטרס הספקות" (כלל ו' אות א') שתי קושיות: א. "בש"ס פריך התם על רב, מאשה שנתארמלה ו'נימא הלך אחר רוב נשים ורוב נשיך בתולות נישאותי; ומשור שנגח את הפרה, ונימא הלך אחר רוב פרות ורוב פרות מתעברות ויולדות' - ובהנך רובי ליכא לפרושי על דרך שפירש הב"ח".

כלומר, יש שני נושאים נוספים שבהם נחלקו רב ושמואל שבהם אי אפשר למצוא שני סוגי רוב, אחד לכל צד.

ב. בסוף הסוגיא בב"ב, הגמרא עצמה מסבירה את מחלוקת התנאים בברייתא האם הולכים לפי רוב האנשים או רוב הזריעה, והגמ' אומרת ששמואל לא סובר כאחד מהם!

ולכן קונטרס הספקות מסכם: "ולכן לא ידעתי ריעותא דידיה [של רובא לרדיא זבני] במה תליא ומה היא".

ג. הסבר השב שמעתתא

השב שמעתתא (שמעתא ד' פרק ו') מתרץ שרובא לרדיא זבני הוא אינו רוב כל כך טוב, "משום דרובא לרדיא תליא ברעת וברצון בני אדם, ופעמים שאדם רוצה לקנות לשחיטה". ולכן רוב כזה שמועיל באיסורין אינו מועיל בדיני ממונות, והביא שכבר הרמב"ן כתב סברא כזו.

דחיית שיטת השב שמעתתא

השב שמעתתא עצמו (בפרק ז' שם) מתקשה מהמקרים האחרים המובאים בגמ' בב"ב, שמהם מקשה הגמרא על שיטת רב, ומשמע שבזה חולקים רב ושמואל - למרות שאין זה רוב התלוי ברצון! ומיישב בדוחק.

וכן התקשה ממהלך הגמרא לגבי גמל האוחר בין הגמלים. כתוצאה מכך מגיע הש"ש למסקנה: "מזה משמע דשמואל לא אזיל בתר רוב כלל בממון".

אותה קושיא בה רחה אחיו בקונטרס הספיקות את שיטת הב"ח בהסבר התוס', באותה קושיא דוחה הש"ש את הסבר התוס' עצמו! אבל מסתבר שהתוס' הכיר את הסוגיא במקומה, והיתה לו דרך אחרת בהבנתה וא"כ היא אינה כשיטת הש"ש!
הסבר התוס' ביומא

ע"פ הסברו באר הש"ש את התוס' ביומא (פה. ד"ה "לא צריכא")
 [ואותה שיטה יש גם לתוס' כתובות (טו:):]
 התוס' ביומא עוסקים בדין אסופי שנמצא בעיר שרובה ישראל ואינו ידוע אם הוא יהודי, וכתבו שאם נגח שור של ישראל את שורו של האסופי - חייב בישראל לשלם לו, כי הולכים אחר הרוב, ורוב הסיכויים שהאסופי הוא יהודי.

וקשה, הרי אין הולכים בממון אחר הרוב, והיה צריך להפטר מלשלם! תירץ הש"ש: התוס' ס"ל כתוס' בסנהדרין שרק ברוב גרוע אין הולכים אחריו, ורוב ישראל בעיר הוא רוב טוב שמועיל גם בדיני ממונות.
דחיית הסבר הש"ש בתוס'

הסבר הש"ש תמוה, שהרי תוס' קודם, בד"ה "להחזיר", כתב על אותו רוב שלדעת שמואל אין הולכים אחריו!
 והאמת שכבר רעק"א בכתובות על אתר הקשה על סתירה זו בין שני הדיבורים בתוס', ונשאר בצ"ע.

[בזה נדחה גם הסבר הש"ש השני בפרק ט' ע"ש]
 את התוס' תירץ אל נכון בקונטרס הספיקות (כלל ו' אות ד') שהתוס' התייחס לשיטת רב שהולכים בממון אחר הרוב, וזו שיטת הש"ש ישנה" המובאת בשטמ"ק בכתובות.

ד. תוס' הר"ש משנץ לכתובות

הנה נמצא מקור נוסף ההולך בשיטת התוס' בסנהדרין, שמאיר יותר שיטה זו, הלא הוא תוס' הר"ש משנץ למסכת כתובות טז. ד"ה "וכיון".
 אעתיק את דבריו ואנסה ללמוד ממנו מה היא שיטתו:

פתיחה:

"וכיון דרוב נשים בתולות נישאות. הא מסקנה אליבא דרב דאמר בריש המוכר פירות (ב"ב צב:) הולכין בממון אחר הרוב, ומיהו קי"ל כשמואל דאפילו לשמואל פריך...".

פירוש דבריו: לכאורה סוגייתנו היא אליבא דרב [שהרי הגמ' בב"ב אמרה כך לפי רב] וא"כ הלכה כוותיה, ומיהו קי"ל כשמואל, כי האמת היא שהקושיא בגמרא היא גם לפי שמואל (המהדיר שלא הבין כך, רצה "לתקן" את הגירסא והציע לגרוס "ונראה דאפילו" או "ואפשר דאפילו"...).

קושיית התוס' בסנהדרין

"מתוך קושיית ריב"ם שהקשה מ"ט¹ בדיני נפשות דחמירי אזלינן בתר רובא אפילו ברובא דליתא קמן כדמוכח ריש פרק בן סורר ומורה (סנהדרין טט.) בדיני ממונות לא כל שכן פריך² בסנהדרין (ג:) גבי רובא דאיתא קמן".

עד כאן קושיית התוס' בסנהדרין, ומשם למדנו שהריב"ם הוא בעל הקושיא, ויתכן שהוא גם בעל התירוץ, אם כי זה אינו הכרחי.

הגריעותא ברובא לרדיא זבני

"אלא ודאי צ"ל דרובא דפליגי בו רב ושמואל גרוע, כגון ההוא דריש המוכר פירות, משום דההוא גברא זבין להכא ולהכא".
מפורש בדבריו שהגריעותא ברובא לרדיא זבני היא שהרוב אינו תקף לגבי האדם הספציפי שאנו דנים עליו, ידוע לנו עליו שהוא זבין להכא ולהכא. זה גרע הרבה מרוב התלוי ברצון שדיבר עליו הש"ס, כי כאן ידוע לנו כבר על איש זה שאינו מכלל הרוב. לפי זה יקשה מדוע רוב כזה צריך להועיל בדיני איסורין, ונראה לומר שאמנם ידוע שאיש זה זבין להכא ולהכא, אבל עדיין אינך יודע מהו רוב קניותיו.

---

1. "מאי טעמא" - לא הבנתי את המלים הללו ולכאורה הן מיותרות.

2. נראה דצ"ל "כדפריך".

א"כ יש לנו רוב, שמגרע אותו ענין אחר: אמנם רוב האנשים זבני לרדיא, אבל לגבי האיש הספציפי, מגרעת את הרוב הידיעה שאיש זה ודאי קונה גם לשחיטה.

[וניתן ללכת גם בנתיבים נוספים]

ישוב הגמרא בכתובות ובב"ב

הר"ש מסביר את "רוב נשים בתולות נישאות" לפי העקרון שהציב, ואגב כך הוא מיישב את הסוגיא בכתובות עם הסוגיא בב"ב שבה התחבטו הראשונים:

"ואע"ג דפריך התם מרוב נשים בתולות נישאות לרב, לשמואל הוה ניחא משום דסלקא דעתך דרוב הנישאות בתולות יש להן קול מגרע לה, ודמי לההיא דפליגי ביה. ומשני דרוב הנישאות יש לה קול מגרעי יותר מדאי ולא דמי ליה כלל, וניחא אפילו לרב. והשתא ניחא בשמעתין דפריך בין לרב בין לשמואל - דאיכא למימר, דלא הוה מסיק אדעתיה דרוב הנשאות בתולות יש להן קול כלל, אע"ג דבהמוכר פירות ידע לה".

העקרון: מחלוקת רב ושמואל היא ברוב גרוע, אך אין צורך למצוא מכנה משותף בין הגורמים הגורעים את הרוב. די לנו שיהיו באותו מישור.

כאן גריעת הרוב נעשית על ידי רוב אחר המתנגד לו: רוב הנישאות בתולות יש להן קול. בזה יש ג' דרגות:

1. רוב ללא גריעותא - ובזה לכו"ע אזלינן בתריה.
  2. רוב עם גריעותא שאינה מבטלת את הרוב - בזה נחלקו רב ושמואל, ורוב כזה מועיל בדיני איסורין.
  3. מצב שהגריעותא גורמת שהרוב אינו נחשב כלל להלכה, גם לא לעניני איסורין - בזה לכו"ע לא אזלינן בתריה.
- הגמ' בב"ב סברה בתחילה שאנו בדרגה מספר 2 והקשתה על רב, ותירצה שהמצב כאן הוא בדרגה 3.
- הגמ' בכתובות סברה בתחלה שאנו בדרגה מספר 1 והקשתה לכולי עלמא, ותירוצה הוא שאנו בדרגה מספר 3.

התירוץ הזה הוא היחיד בין הראשונים שמצליח ליישב את סוגייתנו אליבא דשמואל שהלכה כמותו, מבלי להכניס נתון חדש שהסוגיא בב"ב לא ידעה אותו ולא התיחסה אליו. (השווה תוס', תוס' ישנים, בעה"מ ומלחמות)

השב שמעתתא סבר שיש כאן דבר אחד בלבד שמפריע לרוב - רוב התלוי ברצון, ולכן הוצרך להדחק שקושיות הגמ' בב"ב (ממקרים שאין בהם רוב התלוי ברצון) קשות גם אליבא דשמואל, אלא שקשות יותר אליבא דרב, וניסה להוכיח את תירוצו ע"פ שיטת תוס' בסוגייתנו - אבל כאמור לפי שיטת הר"ש אין צורך כלל בדוחק הזה.

ביאור שאר הדוגמאות בגמ' בב"ב

כעת מתייחס הר"ש לשאר הדוגמאות המובאות בסוגיא בב"ב:

"וההיא דגנב או קוביוסטוס, ורוב פרות מתעברות ויולדות,

ורובא לזריעה זבני - כולהו רוב גרוע נינהו, ולא אזל שמואל

בתר רובא היכא דאיכא חזקה דמכחשא להו".

ב' מקרים יש חזקה המגרעת את הרוב: בגנב או קוביוסטוס - יש חזקה דמעיקרא, שבני האדם לא נולדו גנבים. ברוב פרות מתעברות ויולדות - יש חזקה דמעיקרא, שהפרה היתה מעוברת ומחזקינן שנשארה כזו עד שעת נגיחה.

ברובא לזריעה זבני יש רוב לוקחים ומולו יש רוב המגרעו - רוב הזרעים הנמכרים. [ממש כפירוש הב"ח. מסתבר שהב"ח הוא היחיד שהתקרב לפתרון האמיתי של הבעיה, הגריעותא של הרוב כאן היא שיש דבר אחר המגרעו.]

לפי הר"ש משנץ אין מקום לשתי קושיותיו של קונטרס הספקות:

א. מה שהקשה משאר המקרים בגמרא: העקרון הכללי הוא רוב גרוע, וזה קיים בכל המקרים יכולם.

ב. מה שהקשה מהגמ' שטוענת שזו מחלוקת התנאים אם הולכים אחר רוב אנשים או רוב פירות ושלא כשמואל - לא קשה, כי שמואל טוען שאין ללכת אחר הרוב כלל כי יש רוב אחר המגרעו, והגמ' טענה

שמדברי התנאים אין להוכיח טענה כזו, אלא ניתן לומר שהם מסכימים שהולכים אחר הרוב ורק חלוקים לפי איזה רוב הולכים.³

סיכום:

שיטת הר"ש משנן היא שמח' רב ושמאל היא רק ברוב גרוע ואילו ברוב מעליא מודה גם שמאל שמועיל בדיני ממונות. מהו הרוב הגרוע? ישנם כמה צורות:

1. רוב שמגרעת אותו חזקה, כגון רוב פרות מתעברות ויולדות ורוב עבדים גנבים (בה"א בגמ').
2. רוב שמגרע אותו רוב אחר: רוב נשים בתולות נישאות (בה"א בגמ') ורוב זרעי פשתן ניקנים לזרע.
3. רוב שמגרעת אותו ידיעה לגבי איש ספציפי (רובא לרדיא).

רוב כזה מועיל לאיסורין, ולא לדיני נפשות ונחלקו רב ושמאל מה הדין לגבי ממון.

שיטה זו היא בודאי השיטה המובאת גם בתוס' סנהדרין, שהרי תוס' סנהדרין נתחברו אחר תקופת הר"ש משאנן ומבוססים על תוס' שאנן (ע' מבוא לליקוטי תוס' שאנן על סנהדרין מאת ר' יעקב ליפשיץ).

בזה ניתן להבין את פשר שתיקתו של התוס' בסנהדרין שסתם ולא הסביר מהי נקודת הגריעותא של רובא לרדיא זבני, כיון שיש הרבה פרטים בזה והרבה צורות.

על כגון זה נאמר "דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר", וברוך שמסר עולמו לשומרים, ושמר לנו על דבור חשוב זה של תוס' הר"ש משאנן.

---

3. השי"ש הקשה מהסוגיא בב"ב לגבי גמל האוחר בין הגמלים, מדוע לא תירצה הגמ' שרק ברובא לרדיא זבני לא אזלינן אחריו. אך לפי הר"ש יש ליישב, כי היתה ה"א שחזקה היא כרובא והסתבר לגמרא שיש לדמותה לסוג הרוב מהמעלה האמצעית, (ולא כמו שהבין השי"ש שהכוונה לרוב התלוי ברצון, שזה בודאי תמוה לדמותו לחזקה ההיא) וא"כ הגמ' מעדיפה שלא לחלוק על הבנה בסיסית זו.